

Sumatra. Er ging dan ook van ouds her een pad van Padang Sidempoean over Goenoeng Toea naar Kota Pinang, dat misschien reeds in vóórhistorischen tijd in gebruik was. Het vinden van Hindoe-Javaansche biara's bij Goenoeng Toea en Binganga wijst erop, dat deze streek reeds in den bloeitijd van het Palembangsche Rijk bewoond was, en misschien zelfs dichter dan heden. De tegenwoordige bewoners van Padang Lawas zijn van uit Toba geïmmigreerde Bataks.

Het oude Padang Lawas-pad werd bij het opkomen van het motorverkeer ook met auto's bereden. Men kan immers in den drogen tijd, gelijk dit uit de Sahara bekend is, zonder wegtracé over de dorre zandvlakte rijden¹⁾; in fig. 1 en 2 herkent men duidelijk dergelijke rijsporen in het zand. Thans is men bezig dezen weg te verbreedden en te verhardden, om zodoende de verbinding tusschen de centra Medan en Fort de Kock — Padang belangrijk te bekorten. Het tracé is reeds tot aan de grens van het Gouvernement Oostkust van Sumatra aangelegd, terwijl het oude bamboevlot, waarop vroeger de auto's bij Simandiangan — Langgapajoeng over de Sg. Kanan moesten worden getrokken, door een degelijke veerpont vervangen wordt. Zoo zal men binnenkort deze vroeger zeer afgelegen streek zonder moeite bereiken en den grootschen indruk van dit eigenaardig steppengebied op zijn gemak genieten kunnen.

Medan, Juni '32.

ALB. FREY-WYSSLING.

¹⁾ Er is zelfs een noodlandingsterrein voor de vlieglijn Medan — Batavia midden in deze zandvlakte aangelegd. Men kon zich hierbij beperken tot het uitzetten van een rechthoek, waarbinnen enkele *Randia*-boompjes verwijderd moesten worden... en het vliegveld was gereed!

KORTE MEDEDEELINGEN

Is het gif van de welang (*Bungaris candidus*) doodelijk voor andere slangen? —

Positieve waarnemingen schijnen er niet veel gedaan te zijn, althans ik mocht op mijn informatie nog geen andere antwoorden dan vermoedens ontvangen.

De literatuur biedt geen uitkomst. Wel beschrijft KOPSTEIN in zijn bekend werk „De Gifslangen van Java”, waarin bijna alle literatuur op dit gebied verwerkt is, eenige beten op andere slangen, doch niets over den beet van de welang. Evenmin in het in de „Mededeelingen van den Dienst der Volksgezondheid” (1932, No. 4, blz. 222 — 256) opgenomen artikel „Die Gifttiere Java's enz.”.

Wel vermeldt KOPSTEIN in zijn „Gifslangen” op blz. 23 het ondervolgende over den beet van *Naja tripudians sputatrix*: „De eerste proeven deden zich toevallig vanzelf voor: ik bracht eens in een transportkooi twee kleine cobra's en eenige onschuldige *Tropidonotus*-soorten mee naar huis. Bij het uitpakken waren verschillende slangen dood, hoewel ze bij het vangen niet beschadigd waren. Ik kon er geen oorzaak voor vinden en dacht slechts even aan de brilslangen. Een paar weken later bracht ik weer eens, nu een 90 cm lange oelar biloedah met 5 andere soorten thuis: twee *Tropidonotus vittatus*, twee *Lachesis gramineus* en een *Trop. chrysargus*. Dit keer lagen bij het uitpakken alle vijf slangen dood. Nu was toch geen twijfel meer mogelijk. Sedert eenige weken verzorgde ik een meterlange spuwslang; en deze moest nu voor mijn oogen een 60 cm lange waterslang, *Tropidonotus piscator*, bijten. Bijna onmiddellijk daarop werd de te voren nog krachtige en weerbare slang bewegingloos: 3 minuten na den beet lag ze dood op den grond. Een grootere, nog sterkere *Tropidonotus piscator* en eenige andere slangen ondergingen hetzelfde lot. Eens bracht ik een 175 cm lange, zeer krachtige *Coluber radiatus* met een *Naja* samen en hitste ze een beetje op. Dadelijk namen ze hun typische dreighoudingen aan en beten er op los. Daarop spuwde de oelar sendok op een afstand van ± 40 cm naar haar tegenstandster, zonder echter het doel te treffen; toen beet ze nog eenmaal toe en trok zich terug. Spoedig traden bij de *C. radiatus* verlamingsverschijnselen op. Na 2 uur reageerde het dier nauwe-

„lijks meer en na 3 uur was het dood. Deze slang was tweemaal zoo lang en zeker 6 maal zoo zwaar „als de spuwslang.

„Deze resultaten mogen overtuigend genoemd worden”.

Tegenover deze uitgebreide mededeeling over onze spuwende cobra, staat over de welang op blz. 24 slechts vermeld: „Verschillende Colubriden” (waartoe ook de welang behoort) „van Java eten slangen. Deze worden door haar gif steeds gedood”, en op blz. 64: „Daar de welang en „welang slangen eten, werkt haar gif natuurlijk ook op deze reptielen”.

Over waarnemingen niets!

Op blz. 93 ten slotte beschrijft KOPSTEIN uitvoerig zijn proeven over den invloed van den beet van *Lachesis gramineus* op andere slangen. O. a. zegt hij: „Ook verschillende slangen, zelfs die, welke „meermalen achter elkaar gebeten werden, bleven gezond. Eens injecteerde ik een 60 cm lange *Tropidonotus piscator* onderhuids den geheelen inhoud van beide giftklieren van een volwassen sterke „*Lachesis*, die met 2 cc physiologische keukenzoutoplossing verdund was. Het proefdier bleef geheel „gezond en werd na 7 dagen vrijgelaten”.

Ik vermoed dan ook, dat de op blz. 27 neergeschreven woorden: „Verschillende Colubriden van „Java eten slangen. Deze worden door haar gif steeds gedood” in hun algemeenheid niet juist kunnen zijn. Tenzij er verschil moet worden gemaakt tusschen „gif” en „beet”, m. a. w. tenzij het mogelijk is, dat bij een flinken welang-beet geen gif in het lichaam van het slachtoffer overgaat.

Ten bewijze het ondervolgende:

Een muurtje van 50 cm hoog vormt bij mij thuis de benedenste afscheiding tusschen twee vertrekken, ver weg in de bijgebouwen. Op dat muurtje, met wat specie verbonden, een bakje van 6 cm dik, en daarop met een „lakob” (dunne smalle plank) vastgespijkerd de verder naar boven opgetrokken enkelvoudige bilikwand. Tusschen muur en balk moet zich een vrij groote ruimte bevinden, waarin zich het onzichtbare gedeelte van ondervolgende gebeurtenis heeft afgespeeld.

Op den 15en Januari 1933, des avonds bijna half tien, zag mijn zoon bij het zwakke licht van een petroleumlantaarn een slangenlijf onder de lakob naar buiten kruipen, dat echter niet verder dan ongeveer 12 cm kwam, ondanks de heftige pogingen in horizontale richting. Er scheen geen twijfel aan te bestaan, dat het beest zich vastgeklemd had.

Na eenige minuten met een groote Ever Ready teruggekomen, vond mijn zoon den toestand onveranderd. Het beest deed niet de minste poging tot bijten; een lucifersdoosje, de electriche lantaarn, en een hem later voorgehouden vinger werden slechts met de tong betast. De slang bij den kop vastgrijpen was de volgende manoeuvre. Bij de pogingen het lijf naar buiten te trekken werd veel weerstand ondervonden; slechts langzaam aan, bij millimeters gelukte het. Een minuut of twee zoo bezig zijnde, voelde mijn zoon plotseling een duidelijken ruk, waardoor de kop hem bijna uit de vingers schoot.

Heel geduldig verder trekkende, was het hem eindelijk gelukt een 20 cm lang slangenlijf te voorschijn te halen, toen het onverwachte gebeurde!

Een klein rukje, en toen: langzaam aan verscheen een tweede kop, flink in het eerste lichaam vastgebeten. Toen hokte het weer!

In dit stadium riep hij mij te hulp, aan welk verzoek ik echter, onwetend wat er aan de hand was, niet dadelijk wilde voldoen. Pas toen mij bij herhaling verzekerd werd, dat ik iets merkwaardigs zou zien, en er geen spijt van zou hebben, legde ik door duisternis en regen de 20 meter af die mij van het schouwspel scheidde. Zóó had ik den toestand overzien, of verschrikt riep ik mijn zoon toe los te laten. „De tweede kop is vast en zeker van een welang, en als die naar voren schiet en je bijt, lig je morgenavond in je graf”.

Het eenige slagwapen dat ik bij de hand had, was een sandaal met zachte crêpe zolen.

Hij bleef echter ondanks mijn protesten zacht doortrekken. Tergend langzaam verscheen het verdere gedeelte van den zwarten kop, en toen, als een ernstige waarschuwing, de eerste daarachter gelegen witte band. Onwillekeurig trad ik een pas achteruit! Mijn vermoeden was bewaarheid: een welang, die zijn prooi vast had.

Heel zachtjes aan gelukte het ons al verder trekkende den aanvaller mee naar buiten te krijgen: één voor één traden de zwarte en witte banden te voorschijn. „Nu naar beneden buigen, den kop tegen den muur aandrukken” commandeerde ik, en geen risico nemende sloeg ik eenige malen vlug toe. Pas na de tweede serie slagen lieten de kaken langzaam los, en viel het zichtbare stukje welang-lichaam slap ahangend naar beneden. Het bloed druppelde uit den gesloten bek.

De andere, spoedig geheel naar buiten getrokken slang bleek een *Tropidonotus subminiatus* van 61 cm lengte te zijn. De welang mat 65 cm, doch was iets dunner dan zijn prooi.

Van eenige gifwerking was bij de *Tropidonotus* niets te bemerken. Ondanks de flinke beet, waarbij duidelijk beide giftanden ongeveer 20 cm van den kop diep in het lichaam waren gedrongen (door den weerstand bij het trekken waarschijnlijk dieper dan bij een gewonen beet het geval zou zijn), en de serie slagen, waarvan toch enkele hem zeker ook zullen hebben getroffen, was het beest springlevend en zeer bewegelijk. De doode welang en de levende *Tropidonotus* zijn toen in één groote stopflesch ondergebracht en den volgenden dag omstreeks elf uur door mij aan het Zoologisch Museum te Buitenzorg ten geschenke gegeven. De *Tropidonotus* was op dat moment, dus ruim 13½ uur na den beet nog zeer levendig en is daarna afgemaakt. Van eenige zwelling ten gevolge van den beet was niets te bespeuren, slechts twee duidelijke wondjes toonden de plaats aan, waar beide giftanden waren binnengedrongen.

Zonder voorbehoud kan dus gezegd worden, dat, in dit geval althans, de beet van de welang op *Tropidonotus subminiatus* zonder uitwerking is gebleven.

E. DAHLER.

Acrochordus javanicus. — Naar aanleiding van het artikel van D. PIETERS in De Tropische Natuur van Januari over de geluidmakende slang moge medegedeeld worden, dat ik deze slang ook in Midden Djambi heb waargenomen. Zij werd daar o. a. in de moerassen bij Mandi Angin veel gevangen en verhandeld. Ik zag er enkele levende exemplaren, die een opvallende gelijkenis vertoonden met de afbeelding bij het bovengenoemd artikel.

Dat deze dieren geluid maken, werd mij niet verteld, maar de naam, dien de bevolking daar aan deze slang geeft: oel ar berot, maakt het waarschijnlijk, dat het dezelfde soort was als door PIETERS beschreven.

Bengkalis.

A. H. VAN BODEGOM.

Een zee-olifant aangespoeld. — Onder dit hoofd vermeldde het Nieuws van den Dag van 13 Januari jl. in een Aneta-bericht uit Pontianak, dat op de Pelapis Eilanden een reusachtig zeedier was aangespoeld, met slag tanden van vier meter en een gedeelte van den nek behaard. Inderdaad werden eenige onderdeelen van het skelet van een op een der eilanden der Karimata-groep aangespoeld zeedier door een Inlander te Pontianak aangebracht.

Dat wij hier niet te doen hebben met een vertegenwoordiger der robben en zeker niet met een olifantsrob, die uitsluitend aan de polen voorkomt, staat vast. De deelen, waaruit geconcludeerd werd, dat het dier een behaarde nek had, zijn niet anders dan de baarden van een walvisch, zoodat geen twijfel hoeft te bestaan, dat wij hier met een walvisch te maken hebben en wel met een species der tandellooze of baardwalvisschen. De grootte der platen is gemeten aan de basis 26 cm, terwijl de lengte 38 cm bedraagt, waaruit blijkt, dat het een klein exemplaar is. Het bot, dat men voor een slag tand heeft aangezien, is een der kaakbeenderen.

De heer VAN DEN HEUVEL te Pontianak heeft het plan het geheele skelet te laten bijeenbrengen en op te zetten, met het doel het aan een museum te verkoopen.

Pontianak.

O. HORST.

Zeer waarschijnlijk hebben wij hier te doen met de kleine Indische vinwalvisch (*Balaenoptera borealis*), een in bijna alle zeeën voorkomende baardwalvisch, die een lengte van 12 — 15 meter kan bereiken en in den Indischen Archipel reeds meermalen op kusten aanspoelde.

RED.

Nog een trekwaarneming van *Caprimulgus indica jotaka* (Temm. & Schleg.). — Den 2en Februari j.l. om 1 uur 's nachts van Djatiroto naar huis rijdend (Loemadjang) langs het Bondojoedo-kanaal, ben ik langzamer gaan rijden uit vrees, dat een van de vele nachtzwaluwen, die telkens voor mijn auto opvlogen, zich te pletter zouden vliegen. Toen ik thuis kwam bleek, dat ik tenslotte toch nog een slachtoffer gemaakt had, dat voor op de auto was blijven liggen. Hoewel ik aan de Zuidkust in deze streek dikwijls geitenmelkers heb kunnen waarnemen, die overdag vlak voor mijn voeten opvlogen, was het mij nog nooit gelukt er een nauwkeurig te observeeren. De doode vogel met enkele beschrijvingen vergelijkend, kwam ik met behulp van ROBINSON al heel gauw tot de slotsom, dat het „The migratory nightjar” moest zijn en wel een vrouwelijk exemplaar: het wit op keel en staart ontbrak geheel. Nieuw is deze vondst niet, daar de vogelijst van Java van M. BARTELS Jr. en Dr E. STRESEMANN de vogel als niet broedend op Java vermeldt. Uit de verschillende publicaties die ik bezit, maak ik echter op, dat de vogel hier zeldzaam is. Mocht dit laatste niet het geval zijn, dan zal ik dankbaar een rectificatie tegemoet zien.

Podiceps ruficollis philippensis. (Bonn). — Nu ik toch aan het schrijven ben, wil ik nog even den heer PRAGER ondersteunen, die in De Trop. Nat. (XX, 1931, blz. 202) opmerkt, dat deze vogel

in het geheel niet zeldzaam is. Ikzelf nam haar, hoewel weinig talrijk, waar op 2000 m hoogte in het Tengger-gebergte en nu onlangs (Kerstdagen 1932) weer op ongeveer dezelfde hoogte in het Yanggebergte. Wat me intrigeert is de vraag, of deze vogel werkelijk zoo slecht vliegt als ze den waarnemer op haar standplaats doet vermoeden. Hoe komt ze anders zoo hoog in de bergen? Zou een van de lezers mij hierover kunnen inlichten? Interessant is misschien te vermelden, dat ik op den Yang tusschen andere dodaars er een waarnam met een scherp begrensde wit-zwarte kopteekening; juist toen ik dacht met een afwijkende variëteit te doen te hebben, bleek uit het gedrag der overige, dat het een jong was. Toen dit nl. om een niet door mij ontdekte reden plotseling een angstig fluitend geroep deed hooren, zwommen pijlsnel twee andere dodaars met de gewone teekening toe en bleven in de buurt. Tenslotte kon ik waarnemen, dat het jong nog door de ouders gevoerd werd, hoewel het zelf ook reeds buit ophaalde.

P. C. LOOPUYT.

BOEKBESPREKINGEN

Prof. W. Roepke. — De vlinders van Java. Uitgave E. DUNLOP & Co., 1933.

„Wij verhalen U niet, dat het maken van reclame den grondslag vormde tot het samenstellen en uitgeven van dit werk. *Wij hebben er echter naar gestreefd, den handel te stellen in dienst van de wetenschap, en niet omgekeerd.*” Deze zinsneden, waarmede de uitgevers dit werk inleidden, doch vooral de laatste, die ik cursiveerde, geven de beteekenis aan van deze en dergelijke publicaties.

Er is zeker wel een reden, waarom juist in ons Nederland, en koloniën, dergelijke albums als deze, en reeds vroeger die van VERKADE en DROSTE, verschenen zijn en die, voorzover mij bekend is, in geen ander land hunne weerga vinden. Die reden zie ik in het beperkte gebied, waarin onze taal wordt gesproken en den daardoor beperkten afzet van in het Nederlandsch geschreven werken. Vooral op populair wetenschappelijk, en zelfs op *zuiver* wetenschappelijk gebied, verschijnen wel veel *vertalingen* van in vreemde talen geschreven werken — vooral van Duitsche zijde worden we daarmede sinds langen tijd overstroomd —, maar Nederlandsche werken op dit gebied uitgegeven te krijgen kost veel moeite of lukt in het geheel niet; de uitgevers durven het blijkbaar niet aan.

Nog onlangs hebben wij — collega's en schrijver dezes — getracht een uitgever te vinden voor een weliswaar lijvig en *zuiver* wetenschappelijk werk, doch met een niet eens zoo beperkten afzet, omdat het ook kan dienen voor het onderwijs. Hoewel nu de medewerkers desnoods gratis wilden medewerken en tekst noch afbeeldingen den uitgever iets kostten, hebben we geen uitgever kunnen vinden, die het op *eigen* risico durft uitgeven. Het tijdsmoment is weliswaar thans wel heel ongunstig, wat tot verontschuldiging dienen kan.

Welk een uitkomst nu, zijn voor ons, een in getal niet sterk volk, deze albums, en wij moeten, wie ze uitgeeft, er zeer dankbaar voor zijn! Zij brengen op practische, weinig kostbare en finantieel niet voelbare wijze, *degelijke populaire* kennis onder ons Volk.

Reeds lang werd behoefte gevoeld aan een populair plaatwerkje over Indische dagvlinders. Schrijver dezes was reeds eenige jaren bezig met daarvoor stof en afbeeldingen te verzamelen, toen hij van het onderhavige album vernam, dat alreeds flink was gevorderd en zodoende werd het werk aan het boekje gestaakt. Zoo fraai als dit album, had ons boekje toch nimmer kunnen worden. We hadden er wellicht één of twee gekleurde platen in kunnen geven, doch de rest in zwart hebben moeten afdrukken en alleen de Ned. Ind. Nat. Hist. Ver. zou zich hier te lande aan de uitgave hebben gewaagd. Nu zijn op 230 zeer fraai geslaagde, naar de objecten in kleurenprocédé gefotografeerde, dus zeer natuurgetrouwe afbeeldingen, vele der fraaiste en meest voorkomende kapellen van Java vastgelegd.

Wat zouden wij verheugd zijn geweest 20 jaren geleden over zoo'n handleiding te hebben kunnen beschikken, om vele der Java-vlinders „thuis” te kunnen brengen! Wij waren toen uitsluitend aangewezen op zeldzame en kostbare plaatwerken. Het moet dan ook voor den heer E. DUNLOP, die jarenlang bestuurslid van de Ned. Ind. Nat. Hist. Ver. is geweest en die in de ledenlijst van de Entomologische Vereeniging als lepidopteroloog te boek staat, eene groote voldoening zijn geweest, dit werk te doen verschijnen.

Na deze inleiding iets over het album zelve en wel eerst over de plaatjes.

Deze zijn bijna alle uitstekend geslaagd en zeer natuurgetrouw, zoodat de verzamelaar er een groot deel van zijn vondsten mede thuis kan brengen, natuurlijk geen moeilijk te onderscheiden